

СИСТЕМА ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Західна О.Р., Трохимчук Д.В., Глинський Р.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Здійснено аналіз обсягу та структури фінансування видатків державного бюджету України в залежності від видів функціональної класифікації з урахуванням міжбюджетних трансфертів. Проаналізовано зміни структури видатків державного бюджету 2015-2017 рр. Досліджено основні складові видаткової частини державного бюджету. Обґрунтовано необхідність підвищення ефективності управління видатками державного бюджету України. Розглянуто основні проблеми системи видатків державного бюджету і напрями її оптимізації.

Ключові слова: бюджет, видатки бюджету, фінансування бюджету, функціональна класифікація, класифікація видатків, структура видатків бюджету.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні гостро постає проблема нераціонального використання коштів з державного бюджету. Тому якісне планування витрат бюджету та контроль за їх виконанням – одна з найважливіших складових фінансової діяльності держави. Для оптимізації структури видатків Державного бюджету України важливим є дослідження всіх сфер використання коштів, контроль виконання плану бюджету та виявлення головних причин його невиконання. Отож, актуальним є питання вирішення проблем видаткової частини державного бюджету України шляхом оптимізації його структури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці фінансування видатків державного бюджету України приділяли увагу у своїх працях такі вітчизняні вчені та науковці, як: Н.І. Богомолова [1], М.І. Карлін [2]. Також шляхи вирішення багатьох проблем, пов'язаних з бюджетним плануванням і прогнозуванням видатків, висвітлені у працях таких науковців, як: Малишко В.В. [3], Козарезенко Л.В. [4], Колосова В.П. [5], Яценко Л.О. [6], Набока Т.С. [7] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дане питання потребує подальшого дослідження через вплив об'єктивних факторів на макроекономічну ситуацію в Україні в останні роки, а саме: високого рівня інфляції, знецінення національної валюти, великих темпів зростання державного боргу тощо.

Мета статті. Метою дослідження є визначення тенденцій фінансування видатків державного бюджету України та їх зміни протягом останніх років з метою формування засад для впровадження напрямів удосконалення бюджетної політики. А також аналіз стану використання бюджетних коштів центральними органами виконавчої влади.

Виклад основного матеріалу. У складі державних фінансів найважливішим елементом є державний бюджет. Тому підвищення ефективності управління коштами державного бюджету України виходить на перший план. В першу чергу – це стосується коштів державного бюджету України, які спрямовуються на реалізацію державних бюджетних програм та надання державних послуг.

Державний бюджет – важливий інструмент для сприяння соціально-економічному розвитку

України. За його допомогою реалізується ряд важливих економічних, соціальних та інфраструктурних проектів і програм.

Згідно термінології Бюджетного кодексу видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [8].

Видатки бюджету є знаряддям розподілу й перерозподілу державних грошових коштів і фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, які мають задовольняти найважливіші потреби суспільства у розвитку соціально-економічної сфери, державного управління, оборони і громадського порядку, забезпечення безпеки держави тощо. За допомогою бюджетних видатків, а також ефективному використанню фінансових ресурсів державні і місцеві органи влади виконують поставлені перед ними функції.

Великого значення набуває аналіз бюджетних програм та результатів діяльності головних розпорядників бюджетних коштів щодо їх виконання.

Покращення ефективності використання коштів державного бюджету досягається за рахунок аналізу бюджетних програм та результатів діяльності головних розпорядників бюджетних коштів щодо їх виконання.

Відповідно до ст. 10 Бюджетного кодексу України, видатки бюджету класифікуються за:

- бюджетними програмами (програма класифікація видатків та кредитування бюджету);
- ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);
- функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету) [8].

Програма класифікація видатків та кредитування місцевого бюджету формується з урахуванням типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету, яка затверджується Міністерством фінансів України.

Відомча класифікація видатків та кредитування відображає розподіл бюджетних коштів між головними розпорядниками коштів згідно з Бюджетним кодексом. На підставі відомчої класифікації видатків та кредитування бюджету Державне казначейство України складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів. Головні роз-

порядники бюджетних коштів визначають мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів.

Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету являє собою групування видатків бюджетів усіх рівнів та відображає напрями використання бюджетних коштів на виконання основних функцій держави. Вона складається з розділів, підрозділів і груп.

Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету включає видатки на:

- а) загальнодержавні функції;
- б) оборону;
- в) функції охорони громадського порядку, безпеки та судової влади;
- г) економічну діяльність;
- д) охорону навколишнього природного середовища;
- е) житлово-комунальне господарство;
- є) охорону здоров'я;
- ж) духовний і фізичний розвиток;
- з) освіту;
- і) соціальний захист та соціальне забезпечення.

У даній статті проаналізовано виконання видатків Державного бюджету за функціональною класифікацією у 2015-2017 рр.

За даними Державної казначейської служби плановий показник виконання видаткової частини бюджету, що включає загальний та спеціальний фонд, у 2017 році становив 870 млрд грн. Фактичне виконання – 839 млрд грн, або 96% від запланованих видатків. Обсяг невиконання видаткової частини бюджету в грошовому еквіваленті – 31 млрд грн (4%). У 2016 році цей показник становив 23 млрд грн, або 3% від плану видатків [9].

Огляд Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» розкриває основні фактори, які вплинули на обсяг та структуру видатків бюджетів. Аналіз видатків окремо за їх функціональною класифікацією в динаміці дозволить охопити всі аспекти видаткової політики держави. Виходячи з того, що обсяг заборгованості України є критичним (станом на 1 січня 2017 року частка державного боргу та гарантованого державою боргу у ВВП становила майже 81,0%), питання дослідження динаміки і руху таких коштів є важливим і потребує постійного та системного огляду [10].

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» доходи державного бюджету було затверджено на рівні 731,0 млрд грн; видатки – 800,0 млрд грн, граничний обсяг дефіциту – 77,5 млрд грн. [10].

Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» визначаються фактори, що впливають на видаткову частину бюджетів усіх рівнів:

- підвищення мінімальної заробітної плати та встановлення її розміру: з 1 січня – 1 600 грн, з 1 травня – 1 684 грн, з 1 грудня – 1 762 грн. У грудні 2017 року порівняно з груднем 2016 року розмір мінімальної заробітної плати зріс на 10,1%;

- підвищення розмірів посадових окладів державних службовців;

- збільшення прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць, що становить з 1 січня 2017 року – 1544 грн; з 1 травня – 1624 грн;

- видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв закладів охорони здоров'я, що належать до комунальної власності, перекладаються на місцеві бюджети;

- фінансування 30 закладів охорони здоров'я, що знаходяться у сфері управління МОЗ, передається у розпорядження органів місцевого самоврядування [11].

Відповідно до функціональної класифікації видатків темпи їх зростання за основними статтями наведено в таблиці 1.

Аналізуючи дані табл. 1, у 2016 р., порівняно з аналогічним періодом попереднього року спостерігаємо збільшення частки видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення на 4,2 в. п. за рахунок збільшення обсягу видатків на соціальний захист пенсіонерів на 22,2 млрд грн., громадський порядок, безпеку та судову владу на 0,8 в. п., та оборону на 0,4 в. п., частки інших видатків відповідно до зазначили зменшення.

Наступною групою видатків, які держава витрачає при здійсненні своїх повноважень є видатки на обслуговування боргу. Хоча їх питома вага у загальній структурі зменшилася на 1,2 в. п., проте їх обсяг у 27,3 рази перевищував видатки на духовний та фізичний розвиток; 13,3 рази – суму видатків на охорону здоров'я; у 3,0 рази – видатки на освіту; у 4,9 рази – на економічну діяльність. Серед суттєвих відмічаємо також видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу. Їх частка становила 9,2%, з них 49,0% усіх видатків направлено на діяльність із забезпечення громадського порядку, боротьбу зі злочинністю та охорону державного кордону.

Касові видатки державного бюджету України за 2017 рік проведені в обсязі 839,5 млрд грн., у тому числі за загальним фондом – 757,5 млрд. гривень. Проти 2016 року видатки державного бюджету зросли на 154,6 млрд грн., або на 22,6%.

У 2017 році на оборону і безпеку держави спрямовано загальний ресурс у сумі 74,2 млрд грн., що на 14,4 млрд грн., більше порівняно з 2016 роком.

Видатки державного бюджету на обслуговування державного боргу (за функціональною класифікацією видатків) у 2017 році становили 110,5 млрд грн., що на 14,7 млрд грн., або на 15,3% більше ніж у 2016 році.

Попри значні обсяги фінансування у 2017 році видатків на оборону і безпеку, обслуговування державного боргу, Уряд приділяв значну увагу питанню фінансування підвищених розмірів соціальних стандартів, збільшення видатків на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг.

Щороку видатки на освіту з державного бюджету збільшувались, зокрема у 2017 році надійшло 41,3 млрд грн, що на 6,8 млрд грн більше ніж у 2016 році, та на 10,6 млрд грн у 2015 році.

У державному бюджеті України на 2017 рік субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг була передбачена у сумі 47,1 млрд. гривень. З урахуванням прийнятих у липні та листопаді змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 814-р цей обсяг було збільшено на 22,8 млрд. грн. та визначено у сумі 69,9 млрд. гривень.

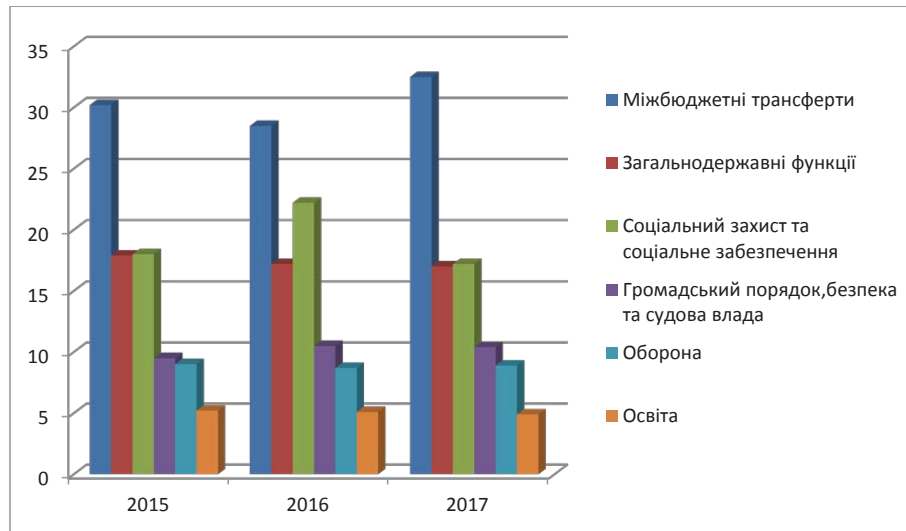

Рис. 1. Структура окремих видатків з державного бюджету протягом 2015-2017 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [12]

Якщо графічно зобразити структуру основних видатків бюджету за 2015-2017 рр., то можна прослідкувати наступну тенденцію (рис. 1):

- протягом аналізованого періоду найбільші частки припадають на міжбюджетні трансферти (30,2% у 2015 р., 28,5% у 2016 р., 32,5% у 2017 р.) і на загальнодержавні функції (17,9%, 17,2%, 17% відповідно), в які входить обслуговування боргу;
- не менш вагомими видатками у структурі є видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення (18%, 22,2%, 17,2%);
- видатки на освіту зменшилися у 2017 році в порівнянні з 2016 роком на 0,2%, та 2015 роком – 0,3%.

До основних проблем системи видатків державного бюджету можна віднести:

- проблему оптимізації через недовиконання по всім статтям видатків;
- обсяг централізованих капітальних вкладень є недостатнім, а пріоритетними вважаються державні програми у соціальній сфері – розвиток освіти, охорони здоров'я, оборони та соціально-культурної інфраструктури регіонів;
- соціальну незахищеність та бідність працівників бюджетної сфери;
- проблему з наповненням державного бюджету, які з початку року стабільно посилюються, підштовхують уряд до скасування податкових пільг, посилення жорсткості фіскальних обмежень для підприємств та скорочення бюджетних видатків.

Вище згадані проблеми потребують пошуку напрямів оптимізації системи видатків бюджету. Таким чином, основними завданнями мають бути наступні:

- зменшення рівня видатків на утримання органів державної влади і управління, судів і прокуратури;
- збільшення до оптимального рівня видатків державним підприємствам для підтримання їх рівня розвитку та сприяння їх стабілізації;
- реформування видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, поширення платних послуг, перегляд рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму);
- оптимізація видатків бюджету без скорочення пільг за рахунок послідовного впровадження самофінансування.

Висновки і пропозиції. Виконання видаткової частини бюджету є центральною стадією бюджетного процесу, на якій здійснюється реалізація поставлених цілей і виконання функцій будь-якої держави. Основним досягненням Бюджетного кодексу є чітке визначення стадій виконання видаткової частини бюджету, змісту даних стадій, а також функцій органів виконавчої влади, які мають забезпечувати організацію виконання видаткової частини Державного бюджету України та порядок їхньої взаємодії.

Незважаючи на постійне вдосконалення організації виконання видаткової частини бюджету в Україні і досі наявні певні недоліки. Шляхами проблем організації характеру є створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи та єдиних телекомунікаційних мереж. Ефективне управління ліквідністю єдиного казначейського рахунку в Україні можна забезпечити включивши у сферу управління й кошти Пенсійного фонду та позабюджетних соціальних фондів. Потребує змін та уточнень також і законодавча база. Перед усім це стосується питань щодо регулювання процесу державних закупівель і чіткого визначення в нормативно-правових документах ступенів і підпорядкованості розпорядників та одержувачів бюджетних коштів і розмежування повноважень і відповідальності за виконання бюджету між ними.

Отже, на основі проведеного аналізу динаміки обсягів видаткової частини державного бюджету, варто зупинитися на основних позиціях, дотримання яких є першочерговим при веденні бюджетної політики з позиції фінансування видатків: забезпечити пропорційність темпів зростання дохідної та видаткової частин державного бюджету України; не допустити диспропорцій та невиправданого зростання видаткової частини державного бюджету, що призведе до дефіциту. Крім того, доцільно дотримуватися курсу на ринкову переорієнтацію, в основі якої є оптимізація обсягів та структури державної сфери економіки, що дозволить досягти підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та нівелювання проявів незбалансованості державного бюджету.

Список літератури:

1. Богомолова Н.І. Проблеми формування системи видатків Державного бюджету / Н.І. Богомолова // Ефективна економіка. – 2012. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=922>.
2. Карлін М.І. Фінансова система України: навчальний посібник для студ. вузів / М.І. Карлін. – К.: Знання, 2007. – 324 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/676-fnansova-sistema-ukrani-karln-MI.html>.
3. Малишко В.В. Аналіз видатків державного бюджету України / В.В. Малишко // Економічний вісник університету. – 2016. – Вип. 29(1). – С. 300-303. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_29%29%29_40.
4. Козарезенко Л.В. Аналіз європейського досвіду розподілу державних видатків: уроки для України / Л.В. Козарезенко // Економічний вісник університету. – 2015. – Вип. 24(1). – С. 128-136. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24%281%29_24.
5. Колосова В.П. Планування видатків державного бюджету для реалізації інвестиційних програм, що кредитуються міжнародними інституціями / В.П. Колосова // Фінанси України. – 2015. – № 2. – С. 27-38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2015_2_4.
6. Яценко Л.О. Прогнозування державного боргу на основі доходів та видатків державного бюджету України / Л.О. Яценко // Статистика України. – 2014. – № 2. – С. 14-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/su_2014_2_4.
7. Набока Т.С. Управління видатками бюджету та напрямками його вдосконалення в Україні : дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Набока Тетяна Сергіївна – К., 2015. – 345 с.
8. Бюджетний кодекс України: від 01.01.2018 р. № 2456-VI (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради. – 2018. – № 50-51. – Ст. 572. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
9. Виконання державного бюджету України в 2017 році. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. – 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/2018-07-19-2017-revised-1_md.pdf.
10. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» від 02.12.2017 № 1801-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 3. – Ст. 31. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
11. Аналіз видатків державного та місцевих бюджетів у I півріччі 2014-2017 рр. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wpcontent/uploads/2017/09/vud_gos_budg_II_kv_2014_2017.pdf.
12. Виконання Державного бюджету / 2017 / Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2017 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua.

Захидна О.Р., Трохимчук Д.В., Глинский Р.А.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

СИСТЕМА РАСХОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

Осуществлен анализ объема и структуры финансирования расходов государственного бюджета Украины в зависимости от видов функциональной классификации с учетом межбюджетных трансфертов. Проанализированы изменения структуры расходов государственного бюджета 2015-2017 гг. Исследованы основные составляющие расходной части государственного бюджета. Обоснована необходимость повышения эффективности управления расходами государственного бюджета Украины. Рассмотрены основные проблемы системы расходов государственного бюджета и направления ее оптимизации.

Ключевые слова: бюджет, расходы бюджета, финансирование бюджета, функциональная классификация, классификация расходов, структура расходов бюджета.

Zakhidna O.R., Trokhimchuk D.V., Hlynskyi R.A.

Lviv Ivan Franko National University

SYSTEM OF PUBLIC BUDGET EXPENSES IN MODERN CONDITIONS

Summary

The analysis of the volume and structure of financing of the expenditures of the state budget of Ukraine, depending on the types of functional classification, taking into account intergovernmental transfers, has been analyzed. The changes of the structure of expenditures of the state budget for 2015-2017 are analyzed. The main components of the expenditure part of the state budget are investigated. The necessity of increasing the efficiency of management of expenditures of the state budget of Ukraine is substantiated. The main problems of the system of state budget expenditures and directions of its optimization are considered.

Keywords: budget, budget expenditures, budget financing, functional classification, classification of expenditures, structure of budget expenditures.